

This project is funded by the European Union.
Bu proje Avrupa Birliği tarafından finanse edilmektedir.
هذا المشروع تم تمويله من قبل الاتحاد الأوروبي

MÜLTECİLERİ ANLAMAK MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Prof. Dr. Nezih Orhon

Aralık 2019

İÇİNDEKİLER

- 1 Önsöz
- 2 Temel Yaklaşımlar ve Temel Kavramlar
- 3 Mülteciler ve Medya
- 4 Temel Kavramlar
- 6 Medya, Mülteciler ve Kültürel Yetkinlik
- 9 Medya: Mültecileri Anlamak ve Mültecileri Anlatmak
- 16 Mültecilerle Röportaj Yaparken
- 19 Mülteciler Konusunda Medya Çalışanlarının Temel Çalışma Yaklaşımları
- 21 Mültecileri Konu Alan Haberlerde Kontrol Listesi
- 25 Suriyelilerle İlgili Doğru Bilinen Yanlışlar
- 26 Sosyal Diyalogun Öznesi Olarak Medya
- 28 Birlikte Başarmak İçin Medya
- 29 Yararlanılan Kaynaklar

ÖNSÖZ

Mülteciler ile ilgili farklı birçok kaynak ve tartışmada vurgulanan ilk nokta insanların hareketliliğinin insanlık tarihi kadar eski olduğudur. Mülteciler ile bugün tartışılacak konular ve kavramlar yeni boyutlar kazansa da çok daha geniş ve tarihsel bir temele dayanmaktadır. İnsanların göçü sadece bugüne ilişkin bir kavram olmamakla beraber belki de hiç olmadığı kadar medya ve yeni iletişim teknolojileri sayesinde görünürlüğü ve üzerine tartışılabilirliği çok daha artmış bir kavramdır.

Mülteciler üzerine çok farklı ve boyutlu tartışmaların olması olumsuz bir durum değildir. Mülteciler adına medyanın gündem belirlemesi ve kamuoyunun şekillenmesi anlamında sahip olduğu rol son derece kıymetlidir. Burada önemli olan medyanın mültecilere ilişkin tartışmaların yer aldığı bir platform olarak kavramların bulanıklaşması durumunda yarardan çok zarar üretebileceği gerçeğidir. Herkesin üzerine rahatça söz söyleyebileceği bir alan haline gelmesiyle beraber medyanın mülteciler adına sorumluluğu ve beraberinde uzmanlaşabilmesi de çok daha önemli hale gelmiştir.

Mülteciler ile ilgili tartışmalar soyutlaşmaya başlayan bir 'mülteciler' kelimesinden ya da arzulanmasa da onun sıfatlaşmasından ibaret değildir. Mülteciler tüm zorlukların ve kötülüklerin içinden çıkmış insanlardır. Evet, insanlardır. Bunu ısrarla vurgulamak gerekir. Medyanın görevi insanın değerini tanımak ve korumaktır. Bu yüzden de mültecileri tanımak, anlamak ve onları anlatmaya çalışmak mülteciliği anlatmanın yanında insanlığı da anlatmaktır.

Medyanın mültecilerin varlığını ve iyilik içinde olabilmeleri konusundaki her türlü girişim ile çabayı desteklemesi mesleki bir sorumluluğun ötesinde etik, ahlaki ve insani bir sorumluluktur.

Mültecilerin korunabilmesi ve içinde buldukları ev sahibi toplum ile olumlu bir birliktelik içerisinde yer alabilmelerinde elbette bireylerin ve devletlerin görevleri ile sorumlulukları vardır ama medya gibi önemli etkilere sahip güç noktalarının da en az onlar kadar bu sorumluluklara sahip olduğunu hatırlamalıyız.

İnsan onurunun esas olduğu her noktada medyaya da görev düştüğünü bilmeliyiz. İnsan onurunun ve değerinin toplumda daha da derinleşebilmesi ve özellikle de mülteciler açısından da işlenebilmesi adına medya önemli bir role sahiptir.

İşte yukarıda paylaşılan düşünceler ışığında medyanın mülteciler için ortaya koyduğu bir çok olumlu çalışmaya bir nebze destek olabilmek amacıyla bu çalışma hazırlandı. Uluslararası Çalışma Örgütü ILO tarafından yürütülen "Hayata Fırsat" projesi kapsamında bir dizi farkındalık semineri düzenledik ve medya mensupları, iletişim fakültesi öğrencileri, sivil toplum temsilcileri ve diğer katılımcılar ile bir araya geldik. Onlarla önemli bir deneyim oluşturma fırsatını yakaladık. Buradaki birikimleri de, daha geniş bir kitleye ulaşabilmesi için bu kitaba aktarmanın önemli olduğunu düşündük. Bu el kitabının hazırlanmasına vesile olan ILO'ya, projenin donörü Avrupa Birliği'ne ve genel koordinasyonunu yürüten Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Uluslararası İşgücü Genel Müdürlüğü'ne teşekkür ediyorum. Dilerim, mültecilere daha güzel bir geleceğin sunulabilmesi konusunda çabalarımız artar ve geniş kitleler ile buluşabilir.

Prof. Dr. Nezih Orhon

TEMEL YAKLAŞIMLAR VE TEMEL KAVRAMLAR

“herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır”

Türkiye, hemen yanı başında Suriye’de 2011’de başlayan, İkinci Dünya Savaşı’ndan bu yana yaşanagelen en büyük insani krizden ve benzer olumsuz durumları yaşayan ülkelere kaçanların sığındığı dünyanın insani krizlerden etkilenenlerin sığındığı en önemli ülke durumuna gelmiştir.

UNHCR (Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği) verilerine göre Suriye’deki insani kriz nedeniyle 13 Haziran 2019 verilerine göre 3.614.108 kişiye ev sahipliği yapmaktadır. Kriz nedeniyle Suriye’den kaçmak zorunda kalanların yüzde 64.1’i Türkiye’ye sığınmış durumdadır. ¹ Benzer şekilde, UNHCR’in verilerine göre Suriye’den kaçıp sığınanların yanında farklı ülkelere benzer durumdaki 365.000 kişiye daha ev sahipliği yapmaktadır.

UNHCR’in yer verdiği tarife göre özellikle Suriye’den kaçan ve Türkiye’de geçici koruma altında bulunan sığınmacıların “mülteci” tanımı içerisinde ele alındığı görülmektedir. UNHCR’in Mültecilerin Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi’ne göre mülteci “ırkı, dini, milliyeti, belli bir sosyal gruba mensubiyeti veya siyasi düşünceleri nedeniyle zulüm göreceği konusunda haklı bir korku taşıyan ve bu yüzden ülkesinden ayrılan ve korkusu nedeniyle geri dönmeyen veya dönmek istemeyen kişi” dir. ²

İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi’nin 14. maddesi de “**herkesin zulüm altında başka ülkelere sığınma ve sığınma olanaklarından yararlanma hakkı vardır.**” hükmünü ortaya koymaktadır. ³

Türkiye, yaşanan gelişmelere bağlı olarak ve ülkesine sığınanlara yönelik olarak farklı yasal çalışmaları da beraberinde ortaya koymuştur. Türkiye, “1951 Sözleşmesi ve 1967 Protokolü’ne taraftır. Türkiye, uluslararası standartlara uygun etkin bir ulusal sığınma sistemi inşa edebilmek için yasal ve kurumsal reformlar gerçekleştirmektedir. 2013 Nisan ayında, Türkiye’nin ilk sığınma kanunu olan Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu, Türkiye Büyük Millet Meclisi tarafından uygun bulunmuş ve 11 Nisan 2014’te yürürlüğe girmiştir. Kanun, Türkiye’nin ulusal sığınma sisteminin temel dayanaklarını ortaya koyup; politika oluşturma ve Türkiye’deki tüm yabancılara ilişkin işlemlerden sorumlu olan başlıca kurum olarak Göç İdaresi Genel Müdürlüğü’nü kurmuştur. Türkiye aynı zamanda, Türkiye’de geçici koruma sağlanan kişilerin hakları, yükümlülükleri ve bu kişilere ilişkin prosedürleri ortaya koyan Geçici Koruma Yönetmeliği’ni 22 Ekim 2014 tarihinde kabul etmiştir.” ⁴

Türkiye’nin karşılaştığı insani kriz ve ev sahipliği yaptığı mülteciler ile ilgili durum özellikle dünyanın da en temel gündem maddelerinden biri haline gelmiştir. Dünyada yine UNHCR verilerine göre 2017 sonu itibarıyla 68,5 milyon zorla yerinden edilmiş insan bulunmaktadır. Bu nüfusun 25,4 milyonunu mülteciler, 40 milyonunu kendi ülkeleri içinde yerinden edilmiş kişiler ve 3,1 milyonunu da sığınmacılar oluşturmaktadır.

Mültecilerin sığındıkları ülkelere karşı karşıya kaldıkları farklı birçok durum değerlendirildiğinde iletişimin ve medyanın önemli bir rol oynadığını hatırlamamız gerekir.

¹ <https://data2.unhcr.org/en/situations/syria?Country=224&Region=&Settlement> (erişim: 17 Haziran 2019)

² <https://www.unhcr.org/tr/multeci-kimdir> (erişim: 17 Haziran 2019)

³ https://www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_rigths_turkce.pdf (erişim: 17 Haziran 2019)

⁴ <https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> (erişim: 17 Haziran 2019)

MÜLTECİLER VE MEDYA

Özellikle, medyada yer alan haberlere dikkat ettiğimizde çok yaygın şekilde mültecilerin genel anlamda ve genel hatlarıyla sayılar ile ifade edildiğini ve neredeyse yığınlaştırılan bir üslup içerisinde ele alındığını görmekteyiz. Her insanın sahip olduğu temel hak ve hürriyetlere sahip olduklarını, her insanın sahip olduğu geçmiş öykülere sahip olduklarını, geleceğe ilişkin umutlarının olduğunu, mültecilerin de çocukları için iyi bir gelecek umut ettiğini ve iyi koşullarda yaşamalarını arzu ettiklerini ve belki de en önemlisi mültecilerin de yüzlerinin, seslerinin, hislerinin ve bunlar ile birlikte temsil edilebilmelerinin önemini hatırlayabilmemiz gerekiyor. Kısacası, mülteciler ile ilgili iletişim faaliyetlerimizde ve medya içeriklerinde sayıların yerine yüzlerini koyabilmemiz gerekiyor. Medyanın ve iletişimin mülteciler için yardım anlamına gelebileceğini, hatta onlara oksijen sağlayacağını bilmemiz onlar mültecilere yer vereceğimiz çalışmalara daha farklı anlamlar katacaktır.

Medya çalışanları olarak kırılğan nüfuslar olarak da adlandırılan mültecilere yönelik olarak yer vereceğimiz çalışmalarda aslında 'yardım sağlayan' durumunda olduğumuzu unutmamalıyız. Mültecilere **hak temelli** ve özellikle de ihtiyaçlarını gözeterek yer verdiğimiz yaklaşımlarda ortaya koyduğumuz iletişim faaliyetinin ve sürecinin yardım anlamına geldiğini unutmamamız gerekiyor. Evet, iletişim yardımdır. Bunu unutmayalım.

Medyanın mültecilere karşı yer alan olumsuz durumlarda sessiz kalması, ya da olumsuz yaklaşımlar içinde bulunması mültecilerin kırılğanlıklarını daha da arttıracaktır.

Medyada çalışanların toplumun özellikle doğru bilgilenebilmesi konusunda çok önemli bir sorumluluk üstlendiğini hatırlamamız gerekiyor. Böyle bir sorumluluk medyada çalışanların ve özellikle de haber medyasında yer alanların unutmaması gereken belki de en temel sorumluluğu. Bu sorumluluk mültecilerin konu olduğu durumlarda daha da artmaktadır.

Medyanın doğru bilgiler aktarma ve doğru bilgilendirme konusundaki sorumluluğunun özellikle hassas süreçlerde ve özellikle de insani krizlerde çok daha dikkat edilmesi gereken bir konu olduğunu tekrar vurgulamak gerekir.

Medyada çalışmalarımızı yürütürken ve özellikle haberlerimizi oluştururken insani krizlerden etkilenen insanlara karşı da aynı haber verme sorumluluğu taşıdığımız kitlelere olduğu gibi sorumluluğumuzun olduğunu hatırlamalıyız. Gündelik koşurmacalarımız, oluşturduğumuz haberlerdeki bakış açımız ve belki de insani olarak yer alabilecek yanlılıklarımız nedeniyle oluşabilecek içerikler ile insani krizlerden kaçanlara karşı en önemli sorumluluğumuz onların zarar görmesine engel olmak, korumak ve hatta yaptığımız çalışmalar nedeniyle zarar görmelerine neden olmamaktır. Temel amacımız insani krizlerden kaçıp kurtulmuş insanlara karşı çalışmamızı insani bir süreç olarak algılamak ve savaşlardan ve çatışmalardan kaçan insanları korumaktır.

TEMEL KAVRAMLAR

Mültecileri konu aldığımız haberlerde ve ürettiğimiz ilintili medya içeriklerinde belki de en temel sorumluluklarımızdan birisi mülteciler ile ilgili temel kavramların farkında olmak ve bunları bilmektir. İsterseniz yaygın olarak yer alan ve çok sık karıştırılan temel kavramların karşılıklarının neler olduğuna bakalım: ⁵

Göç: Uluslararası bir sınırı geçerek veya bir Devlet içinde yer değiştirmek. Süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleridir. Buna, mülteciler, yerinden edilmiş kişiler, yerinden çıkarılmış kişiler ve ekonomik göçmenler dahildir.

Mülteci: Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği (UNHCR)'nin tüzüğündeki kriterlere uygun olan ve Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin 1951 Sözleşmesi veya 1967 Protokolüne taraf olan bir ülkede bulunup bulunmaması veya bu hukuki belgeler uyarınca ev sahibi ülke tarafından mülteci olarak tanınıp tanınmaması fark etmeksizin Yüksek Komiserlik tarafından sağlanan Birleşmiş Milletler korumasından yararlanmaya hak kazanan kişi.

1951 tarihli BM Mültecilerin Hukuki Statüsüne İlişkin Sözleşme ve 1967 tarihli Mültecilerin Statüsüne İlişkin Protokol kapsamında mülteci olarak tanınmayan ve vatandaşı oldukları ülkeye, vatandaşlıkları yoksa mutlak ikamet ülkesine, dönemeyen veya geçerli kabul edilen sebeplerle dönmek istemeyen kişiler.

Sığınmacı: İlgili ulusal ya da uluslararası belgeler çerçevesinde bir ülkeye mülteci olarak kabul edilmek isteyen ve mültecilik statüsüne ilişkin yaptıkları başvurunun sonucunu bekleyen kişiler. Olumsuz bir karar çıkması sonucunda bu kişiler ülkeyi terk etmek zorundadırlar ve eğer kendilerine insani ya da diğer gerekçeler nedeniyle ülkede kalma izni verilmemişse bu kişiler ülkede düzensiz bir durumda bulunan herhangi bir yabancı gibi sınır dışı edilebilirler.

Düzensiz Göçmen: Yasadışı giriş veya vizenin geçerlilik tarihinin sona ermesi yüzünden transit veya ev sahibi ülkede hukuki statüden yoksun kişi. Bu terim, bir ülkeye giriş kurallarını ihlal eden mülteciler ve ev sahibi ülkede kalma izni bulunmayan diğer kişiler için geçerlidir (ayrıca gizli/yasadışı/kayıtdışı göçmen veya düzensiz durumdaki göçmen olarak anılmaktadır).

Göçmen: Uluslararası düzeyde genel kabul gören bir göçmen tanımı bulunmamaktadır. Göçmen teriminin, “kişisel rahatlık” amacıyla ve dışarıdan herhangi bir zorlama unsuru olmaksızın ilgili kişinin hür iradesiyle göç etmeye karar verdiği durumları kapsadığı kabul edilmektedir. Dolayısıyla bu terim, hem maddi ve sosyal durumlarını iyileştirmek hem de kendileri veya ailelerinin gelecekte beklediklerini arttırmak için başka bir ülkeye veya bölgeye göç eden kişi ve aile fertlerini kapsamaktadır.

⁵ IOM Uluslararası Göç Örgütü. 2009. Uluslararası Göç Hukuku- Göç Terimleri Sözlüğü. No.18, Cenevre, İsviçre

TEMEL KAVRAMLAR

Geçici Koruma: Menşee ülkelerine dönemeyen üçüncü ülke kişilerinden kaynaklanan kitlesel bir akının meydana gelmesi ya da derhal meydana gelebilecek olması durumunda, özellikle söz konusu kişilerin ya da koruma gerektiren diğer kişilerin yararına olarak, sığınma sisteminin etkin işleyişi üzerinde olumsuz etki yaratmadan sığınma sisteminin işletilememesi riski varsa, bu kişilere acil ve geçici koruma sağlamak amacıyla sağlanan istisnai özellikteki prosedürdür.

Ayrımcılık: Lehine olunan ve aleyhine olunan arasında hiçbir makul ayrımın yapılamadığı bir durumda, herkese eşit davranmama. Ayrımcılık, “ırk, cinsiyet, dil, ya da din” açılarından ya da ‘ayrımcılığın her türü, örneğin ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi ya da başka düşünce, ulusal ya da toplumsal köken, mülkiyet ya da diğer statüler’ (Madde 2, 1948 İnsan Hakları Evrensel Bildirgesi) açısından yasaklanmıştır.

Ayrımcılık Yapılmaması: İnsanların sadece belirli bir kategoriye it olmalarından dolayı kendilerine olumsuz bir şekilde ayrımcılık yapılmasını reddetme. Devletler hukuku ayrımcılık yapılmasını yasaklamaktadır. Örneğin, 1966 Medeni ve Siyasi Haklara İlişkin Uluslararası Sözleşme’nin 26. Maddesi uyarınca: “Herkes hukuk önünde eşittir ve hiçbir ayrım yapılmaksızın hukukun sağladığı korumadan

eşit olarak yararlanma hakkına sahiptir. Bu bağlamda, hukuk, her türlü ayrımcılığı yasaklar ve ırk, renk, cinsiyet, dil, din, siyasi veya başka görüş, ulusal ve toplumsal köken, mülkiyet, doğum veya başka bir statü nedeniyle yapılan ayrımcılığa karşı eşit ve etkili koruma sağlamayı garanti eder.

Koruma: İlgili hukuk dallarının (İnsan Hakları Hukuku, Uluslararası İnsancıl Hukuku, Göç Hukuku ve Mülteci Hukuku) ruhu ve lafzına uygun olarak bireysel haklara saygı gösterilmesini sağlamak amacıyla gerçekleştirilen bütün faaliyetler.

Entegrasyon: Göçmenlerin hem birey hem de grup olarak toplumun bir parçası kabul edildiği süreç. Kabul eden toplumların göçmenleri kabul etmeleri için gerekenler ülkelere göre farklılık göstermektedir. Entegrasyon, sadece tek bir grubun sorumluluğunda değildir. Hem göçmenlerin kendisi, hem de ev sahibi devlet, kurumlar ve toplumlar entegrasyondan sorumludur.

Elbette, mülteciler ile ilgili haberleri yaparken konu ile ilgili hukuk, konuları ve kavramları bilmek kadar önemli olan bir başka nokta ise kendi bakış açılarımızı, ön yargılarımızı ve tek tipleştirilen bakış açılarımızı da değerlendirme içine alabilmektir. Bir anlamda bireysel ve mesleki olarak kültürel yetkinliğimizin farkında olmamız gerekir.

MEDYA, MÜLTECİLER VE KÜLTÜREL YETKİNLİK

Kültürel yetkinlik, hem bireysel, hem de mesleki olarak insanlara ilişkin geliştirdiğimiz süreçlerde farklı kültürel konuların farkında olarak yine farklı kültürlerden olan insanları anlama, onlarla ve onlar adına etkin ve olumlu iletişim kurabilme becerisi anlamına gelmektedir.

Medya çalışanlarının gündelik çalışmaları içerisinde kendi dünya görüşünün ve bakış açılarının farkında olması, kültürel farklılıklara karşı olumlu tavırlar içerisinde olabilmesi, bakış açıları ile farklı kültürel yapagelişler hakkında bilgi kazanması ve becerilerini geliştirmesi önemli bir yer almaktadır.

Yer verdiğimiz çalışmalar içerisinde acaba ayrımcılığı öngören yaklaşımlarda bulunuyor muyuz? Bu çalışmalar böyle değerlendirilebilir mi? Tartışa geldiğimiz ve konu edindiğimiz konularda hak ve ayrıcalıkların sadece ev sahibi vatandaşlara ait olmasını öneren yaklaşımlara mı yer veriyoruz? Eğer mültecilere yönelik olarak bu şekilde değerlendirilebileceğini düşündüğümüz çalışmalarımız var ise belli ölçüde ‘kültürel yıkıcı’ bir yaklaşımda bulunduğumuzun ve böyle değerlendirilebileceğimizin farkında mıyız?

Mülteciler ile ilgili ürettiğimiz haberlerde veya medya içeriklerinde mültecilere ilişkin olarak kalıplaşmış yargılara devam ediyor muyuz? Böyle bir eğilimimizin olduğunu görebiliyor muyuz? Mültecilere yönelik olarak tekil veya az sayıda olayı alarak ürettiğimiz genellemelerle veya genellemelere varan çıkarımlarda bulunarak adil olmayan değerlendirmelere gidiyor muyuz; bu tür

değerlendirmelerin oluşmasına neden oluyor muyuz? Bu tür yaklaşımların hem bireysel, hem de mesleki anlamda ‘kültürel yetersizlik’ olarak değerlendirilebileceğinin farkında mıyız?

Mültecilerin içinde buldukları kırılanlıkları görmeyerek, mültecilerin farklı ihtiyaçları nedeniyle ‘hak temelli yaklaşımların’ yanında ‘ihtiyaç temelli yaklaşımlar’ ile de özel olarak değerlendirilmeleri gerektiğini yok sayarak herkesin benzer şekilde ele alınması gerektiğini öngören sabit öngörülere mi sahibiz? Bu tür sabit ve genelleseyici yaklaşımların mültecilerin durumun yok saymanın dışında bizler adına bir tür ‘kültürel körlüğün’ işareti olabileceğini görebiliyor muyuz?

Karşılaşılan olumsuz medya uygulamalarının ve yukarıda da ifade edilen kültürel yıkıcılık, kültürel yetersizlik ve kültürel körlük olarak tarif edilebilecek yaklaşımların ötesinde mülteciler konusunda bireysel ve mesleki olarak kültürel yetkinliğimizi en üst ve en olumlu seviyeye çekmek temel amacımız olmalıdır.

Mültecilerin ihtiyaçlarını görmek, bu ihtiyaçların değerlendirilmesi ve en önemlisi de bu konuların medya gündeminde yer alabilmesini sağlama konusunda farkındalığa sahip olmak son derece önemlidir. Bu konuda çabası olan medya çalışmalarının ‘kültürel ön yeterliğe’ sahip olduğunu söylemek gerekir. İleride mülteciler ile ilgili olarak yeni araştırma, bilgi ve çalışmalar ile medyada daha da gelişmiş ve önemli çalışmalara imza atmaları mümkün olabilecektir.

MEDYA, MÜLTECİLER VE KÜLTÜREL YETKİNLİK

Medyada mülteciler konusunda sık sık karşılaşılan en temel sorunlardan birisi mülteciler hakkında birçok kişinin farklı birçok şeyi söylemesi, görüşlerine yer verilmesi, farklı değerlendirmelerde bulunması ve hatta yargılamalarda bulunulmasına rağmen mültecilerin kendi sesleri ya duyulamamaktadır, ya da çok sınırlı şekilde yer bulmaktadır. Mültecilerin de fikirlerine ve görüşlerine yer vererek, mülteciler ile ilgili çalışan sivil toplum kuruluşlarının yaklaşımlarından da yararlanan ve farklı görüşlerin bir arada bulunabilmesini sağlama konusunda medyada örnekleri ortaya koyan medya çalışanlarının belli bir 'kültürel yeterliliğe' de sahip olduğunu ve bunu ortaya koyduğunu da vurgulamak gerekir.

Medya mülteciler ile ilgili çalışmaları sayesinde aslında mültecilere içinde ele alındıkları kamuoyunda nefes alabilmelerini sağlamaktadır. Medyanın mültecilere yönelik anlayan, anlamaya çalışan, paylaşan, ortak başarıları ve beraber başarmaları sergileyen yaklaşımı mülteciler için medyadan oksijen alabilmek anlamına gelmektedir. Ev sahibi toplum içerisinde sığınmış durumdaki mültecilerin

gördüğü iyiliklerin öne çıkartılması, örnek uygulamalar, ortak başarılar, onlar ve bizlerine yerine beraber yaklaşımlarının üretilmesi medyanın 'kültürel yetkinlik' ortaya koyduğunu sergilemektedir. Medyanın görev ve ilkeleri içerisinde düşünmesi gereken temel sorumluluklarından biri de budur. Medyanın sadece ele aldığı konular, ürettiği yaklaşımlar ve kamuoyuna sunduğu haberlerin ötesinde farklı projelerin içerisinde de olabilmesi, ev sahibi toplumun bakış açısının gelişmesi ve mülteciler konusunda yapıcı bir örnek durumuna gelebilmesi önemlidir.

Medya çalışanının belli bir 'kültürel farkındalık' içerisinde ben/biz-merkezli bakış açısından temelde yararlanmayı amaç edinerek kendi değerlerinin, adetlerinin, alışkanlıklarının, yanlılıklarının, tek tipleştirilmelerinin ve bunlara ilişkin farkında olarak özellikle mültecilere yönelik olarak da onların değerlerini, inançlarını, adetlerini, alışkanlıklarını, yanlılıklarını, davranışlarını ve yine mülteciler ile ilintili konuları anlamaya çalışan bir çabada olması gerekir.

MEDYA, MÜLTECİLER VE KÜLTÜREL YETKİNLİK

Medya çalışanlarının mülteciler ile ilgili konuları ele aldıkları çalışmalarında 'kültürel bilgi' konusunda da yine kendisi değerlerinin, inançlarının, bakış açılarının, yanlılıklarının ve davranışlarının mültecilerinkinden nasıl farklılaştığını anlaması ve bilmesi gerekir. Bu doğrultuda kazanması gereken kültürel bilgilerin, kültürel farkındalığın ve kültürel anlayışın neler olması gerektiği konusunda sürekli bir değerlendirme içinde olması başta kendisine ve yaptığı işe değer katar.

Mültecilerin hayatlarını düşündüğümüzde 'hassasiyet' ifadesinin önemli bir yer alması gerektiğini bilmemiz gerekir. Mültecilerin içinde buldukları durumu kırılabilirlik olarak anlayabilmemiz gerekir. Bu anlamda belli bir 'kültürel hassasiyet' içerisinde farklılıkların olabileceğini, bu farklılıklara karşılıklı olarak saygı duyulması gerektiğini, bu farklılıklar konusunda ortaya çıkan zorlukların neler olduğunu anlayabilme, yargılamalardan kaçınma ve ilintili konuları medya çalışanlarının sürekli aklında bulundurması gerekir.

Bu medya çalışanlarının kültürel hassasiyete sahip olduğunu ortaya koyan önemli bir noktadır.

Medya çalışanları adına mülteciler ile ilgili çalışmalarında olması gereken nokta 'kültürel yetkinlik'tir. Kendi bireysel ve mesleki bakış açılarının farkında olarak çalışmaları adına düşünce ve davranış bu farklı kültürel yapıların yer aldığı mülteciler konusunda ne tür yeni uyarlamalar yapması gerektiğini, dikkat etmesi gerekenleri ve yeni kazanımlarını sürekli düşünüyor olması anlamına gelmektedir.

Medya çalışanları belki de farkında olmadıkları bir rolün farkında olmalılar. Zengin kültürel okumalar içerisinde temel kültürel özneler olduklarını hatırlamalıdır. Medya çalışanlarının farklı nüfusları öteki veya tehdit olarak görenlere karşı zengin okumaları sayesinde içeren bir yaklaşımda bulunması gerekir.

MEDYA: MÜLTECİLERİ ANLAMAK VE MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Mültecilerin ayrılmak zorunda oldukları ülkelerinden neden ve hangi şartlar nedeniyle ayrıldıklarını anlayabilmek medyanın en temel sorumluluklarından biridir. Mülteciler ne kendileri ne de aileleri için bizlerin kendimiz için isteyeceğimizden farklı şeyler istememektedirler. Kendilerinin, ailelerinin ve en önemlisi çocuklarının kötü şartlardan, kötülüklerden ve başlarına gelebilecek olumsuz durumlardan kaçarak bizler gibi olmak istenilebilecek durumlara ve ortamlara sığınır.

Mültecilerin de çocuklarının, yaşlılarının, engellilerinin, aile üyelerinin veya kendileri gibi olan diğer mültecilerin onların yüzlerinin gülmesini istemesi garip gelmemelidir. İyi şartlarda olabilmek çabası, çocuklarının diğer çocuklar gibi neşe ve mutluluk üretebilecek imkanlardan yararlanabilmesi her birimizin kendimiz ve ailemiz için istediklerine benzerdir. Mültecilerin ötekileştirildiği her yaklaşımda herkesin sahip olduğu şartların içerisinde olabilmeleri mülteciler olarak lüks ve haddini aşan taleplermiş gibi algılanabilmektedir.

Maalesef belli örnekler incelendiğinde medyanın mültecileri eleştiride bulunabilecekleri temel özneler olarak ele aldığını görmekteyiz. Bu yaklaşımın temel nedeni mültecilere ‘**insan özne**’

olarak yaklaşmaktansa ‘**politik özne**’ olarak yaklaşmak ve bu şekilde ele alma eğilimidir. Politik konumlanmaların yer alabilmesinde maalesef kullanılan bir araca dönüşmektedirler. Bu tür yaklaşımlar nedeniyle de mülteciler sürekli olumsuz belli kalıp bakış açıları ve stereotipleşmiş (klişeleşmiş) yaklaşımlar içerisinde medyada yer almaktadır. Bu tür tektipleşmiş medya üretimlerinin de mültecilere yönelik nefret ve ötekileştirmelere aracılık ettiğini söylemek doğru olacaktır.

Medyada mültecileri konu edinen birçok içeriğe rastlamaktayız. Mülteciler hakkında görüşler, yorumlar, eleştiriler, uzman paylaşımları, genel düşünceler ve daha birçoğu yer almasına rağmen çok sınırlı şekilde yer alan mültecilerin kendileridir. Belki de şöyle ifade etmeli; herkes onlar hakkında konuşuyor ama onların konuştuğunu ve seslerini çok az duyuyoruz. Çoğu zaman da hiç duymuyoruz.

Mültecilerin kendileri ile ilgili medya içeriklerinde ve özellikle haberlerde temsil edilmeleri, kendi seslerini ve düşüncelerini yansıtabilmeleri en az diğer temsiller ve sesler kadar önemlidir.

Seslerinin ve temsillerinin eksik olması ise az önce vurguladığımız gibi haklarında tek tipleştiren ve kalıplaşan bakış açıları da beraberinde pekiştirmektedir.

MEDYA: MÜLTECİLERİ ANLAMAK VE MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Mültecilerin seslerinin de yer alabilmesinin mülteciler adına başka önemli bir anlama sahip olduğunu hatırlamalıyız. Mültecilerin kırılğanlıkları içerisinde kendilerinin dinleyenlerin, kendilerine kulak verenlerin ve kendi dertlerini ifade etmelerine aracılık edenlerin ne anlam taşıdığını bilmemiz gerekir. Dinlemek karşıdakini güçlendiren bir eylemdir. Mültecilerin farklı alanlarda (sağlık, toplumsal katılım, eğitim ve benzeri) çok sınırlı şekilde kendilerini ifade edebildiklerini öngörebilmemiz gerekir. Kırılğan gruplar olarak mültecilerin dinlenmesi, onlara kulak verilmesi, mikrofon uzatılması ve bu şekilde seslerinin yer alabilmesinin sağlanması onları hem yaşama bağlama konusunda rol oynayacaktır, hem de güçlendirecektir. Medya çalışanlarının mülteciler adına çok değerli böyle bir rolü üstlenebileceklerini hatırlaması gerekir.

Medya mültecilere ilişkin görüşlere yer verirken farklı görüşlerin de temsil edilebilmesini sağlayabilmelidir. Yaygın olan uygulamanın mültecilere yönelik tek tip olumsuz görüşler olduğunu hatırlayalım. Bunun dengeli hale gelmesi biz medya çalışanlarının ve özellikle habercilerin temel mesleki ve etik sorumluluğudur.

Medya çalışanlarının mülteciler ile ilgili ortaya koydukları çalışmalarda özellikle kadınlar ile konuşabilmeleri son derece önemlidir. Bir mülteci aile ile karşılaştığınızda en yaygın durum aile

adına babanın, ya da var olan bir erkeğin tüm konuşmayı gerçekleştirmesidir. Yetişkin bir erkeğin, ya da babanın konuşmasının devamında da çoğu zaman konuşmaya genç bir erkek devam etmektedir. Kadınların bakış açısının alınabilmesi son derece önemlidir. Elbette, bu durum medya çalışanının bir kadın olması halinde daha kolay olabilmektedir. Ancak, toplumsal cinsiyet ve temsiliyet açısından kadınların düşüncelerinin de yansıtılabilmesi son derece önemlidir.

Mültecileri sadece buldukları o an ve sığındıkları ülkedeki durumları ile ilgili ele almak en başta kendilerine haksızlık olacaktır. Geçmişte yaşadıkları, geride bıraktıkları ve sığındıkları ülkenin öncesinde sorunlar ile karşılaşana kadar yaşamaya devam ettikleri yerdeki kültürel yapıyı anlamak son derece önemlidir. Bu sayede tanıklık ettiğimiz durumların nedenlerini anlama konusunda da ilerleme şansımız olacaktır.

Medyanın mültecileri anlama konusundaki her çabası ev sahibi toplum ve mülteciler arasında sağlıklı bir sosyal diyalogun gerçekleşebilmesi için fırsatlar sağlayacaktır. Mülteciler ve toplum arasındaki bağı güçlendirmede medya da temel bir rol oynayarak herkesin katılımının olduğu bir diyalog ortamının yeşermesine aracılık etmelidir.

MEDYA: MÜLTECİLERİ ANLAMAK VE MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Mültecileri anlama konusunda çok zor sorgulamalara gerek kalmadan daha sade sorular ile ilerleyerek onları anlayabilir ve onları anlatabilme konusunda daha olgunlaşmış değerlendirmelere sahip olabiliriz.

Örneğin, şu sorular hiç aklımıza geldi mi?

- Geçmişte kendi ülkelerinde yaşadıkları evleri nasıldı?
- Bugün yaşadıkları evleri nasıl?
- Geçmişte kendi ülkelerinde yaşadıkları evin mutfağı nasıldı?
- Bugün yaşadıkları evin mutfağı nasıl?
- Geçmişte kendi ülkelerinde yaşadıkları evin oturma odası nasıldı?
- Bugün yaşadıkları evin oturma odası nasıl?
- Geçmişte kendi ülkelerinde sahip oldukları işler nelerdi?
- Bugün sahip oldukları işler neler?
- Geçmişte kendi ülkelerinde gündelik yaşamlarındaki alışkanlıkları nelerdi?
- Bugün sahip oldukları alışkanlıkları neler?
- Geçmişte kendi ülkelerinde gündelik yaşamlarında görüştükları aile üyeleri ve arkadaş çevresi kimlerdir?
- Bugün görüştükları aile üyeleri ve arkadaşları kimler?
- Geçmişte yemekleri ve tatları nelerdi?
- Bugün hangi yemekler var? Tatları aynı mı?
- Geçmiş öyküleri ve anıları nelerdi?
- Bugünkü öyküleri ve anıları neler?
- Geçmişte sahip olup bugün eksikliğini hissettikleri neler?
- Geçmişte sahip olduklarının yerine bugün neler geldi, ya da geldi mi?

MEDYA: MÜLTECİLERİ ANLAMAK VE MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Medyada çalışanların ve özellikle haber alanında çalışanların halihazırda sahip oldukları “temel ilkelerin” insani krizlerden etkilenenlerin konu edindiği medya üretimlerinde her zamankinden çok daha önemli hale geldiğini hatırlamamız gerekir.

Etik Gazetecilik Ağı (EJN) beş temel madde içerisinde haberlerimizi değerlendirebilmemize yönelik önerilerde bulunmaktadır. Bunlar: ⁶

Yanlılıkların yerine doğruları aktarmak

Gerçekten olgusal konulara mı yer veriyoruz? Tarafsız, tarafları içeren ve doğrulara dayanan bir yaklaşım sergiliyoruz mu?

Özellikle, politikadan ya da hislerimizden kaynaklanan anlatı yapılarından bağımsız hareket edebiliyor muyuz?

Dürüst ve şeffaf bir şekilde mültecilerin yaşadığı yere ilişkin ortaya çıkardığı etkiyi ortaya koyabiliyor muyuz?

Haberlerimizi nereden ediniyoruz? Konuya taraf olan baskı gruplarının etkisi altında olabilir miyiz? Uzmanların, kurumların, yetkililerin görüşlerini aldığımızı emin miyiz?

Kanunlardan haberdar olmak

Medyada yer alan haberlerde ya da farklı sunumlarda geçen ifadeler dikkatimizi çekmiş olabilir. Mülteci, göçmen, sığınmacı, misafir, göçmen kaçakçılığı, kaçak göçmen ifadelerini doğru kullandığımızı emin miyiz? Eğer mülteci ifadesini kullanıyorsak, ya da kullanacaksak mültecilerin uluslararası ve ulusal kanunlar karşısındaki haklarından haberdar mıyız?

İnsanlık sergilemek

İnsanlığı sergilemek etik gazeteciliğin temelidir. Sürekli olarak hislerimizi kontrol etmeli, kurbanlaştırmalardan kaçınmalı, basit ve basmakalıp yaklaşımlardan uzak durarak mültecilerin içinde bulunduğu insani durumun görülebilmesine engel olacak uygulamalara yer vermemeliyiz.

Mültecilerin neden ev sahibi ülkeye sığındığını anlatabiliyor muyuz? Kendi ülkelerindeki durumu gerçekten anlatabiliyor muyuz? Sığındıkları yerlerdeki yaşam koşullarını görüyor ve aktarabiliyor muyuz?

Herkes için ses olmak

Mültecilerin seslerini yansıtıyor muyuz? Mültecilere ev sahipliği yapan mahalleleri ve onların komşularını dinliyor muyuz? Temsil ettiğini düşündüğümüz mahalleler, kişiler veya gruplar gerçekten sözcülük yapabilecek niteliğe sahip mi? Mültecilerin öyküleri var mı? Aileler, çocuklar, kadınlar, yaşlılar, engellilerin öykülerini ve seslerini yansıtıyor muyuz?

Nefretle mücadele etmek

En başta medya çalışanı olarak biz aşırıcılıktan kaçındık mı? Mültecilerin yer aldığı konuların hassasiyetler içerdiğini düşünerek ortaya koyduğumuz yaklaşımın nefrete neden olabileceğini gözden geçirdik mi? “İstilacılar”, “asalaklar”, “tehdit edenler” gibi ifadelerin ırkçılığa ve yabancı düşmanlığına yönelik vurgular taşıyabileceğini düşünmeliyiz.

Sonuçta, ortaya koyduğumuz çalışmaları gelecek kuşaklar incelediğinde ortaya koyduğumuz medya çalışmasının niteliği için ne düşünecekler? Ortaya koyduğumuz çalışmaların toplumsal bir sorumluluk içerdiğini ve kırılğan durumdaki insanlar için savunuculuk anlamına geldiğini de rahatlıkla söyleyebiliriz.

⁶ Ethical Journalism Network. <https://ethicaljournalismnetwork.org> (erişim: 27 Haziran 2019).

MEDYA: MÜLTECİLERİ ANLAMAK VE MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Medyada haber ile ilgili sorumluluğu olanların sahip olması gereken ilkeleri insani krizlerden etkilenen mülteciler adına bir kere daha hatırlayacak olursak, şu şekilde ifade edebiliriz:

Doğruluk

Haberciliğin en temel noktası sahip olduğumuz ve aktaracağımız bilgilerin ‘doğru’ olması gerektiğidir. Özellikle, mülteciler ile ilgili konuların çoğu zaman yanlış, çarpıtılmış, eksik, yanlış ve hatta politik bir bakış açısından ele alınmış olduğunu görmekteyiz. Doğruluk konusunun mültecilerin kırılganlığını da dikkate aldığımızda çok daha önemli hale geldiğini görmekteyiz. Medya çalışanlarının mülteciler ile gerçekleştirdikleri röportajların çok daha hassasiyet ve özen içermesi gerektiğini vurgulamak gerekir. Aktarmaya çalışılan bilgilerin doğru ve doğrulanabilir olması son derece önem kazanır. Medya çalışanlarının kimi zamanlarda eleştirel ve yargılayıcı bir dille yaklaştıkları da görülebilmektedir. Kullanılan dilin eleştirel olmaktan çok, doğrulara dayanan ve hakları gözetilen bir dili yansıtmaması gerekir. Aksi şekilde üretilen haberlerin yanlış yönlendiren ve farklı algılamalara neden olan bir işlev gördüğünü unutmamalıyız.

Dürüstlük

Medyada özellikle haber ile ilgili sorumluluğu bulunanların her zaman adil ve dürüst olması gerektiğini biliyoruz. Mülteciler ile görüşürken veya mülteciler hakkında içerikler hazırlarken her zamankinden çok daha fazla bir sorumluluğa sahip olduğumuzu; mültecilerin kırılganlığını daha da arttıracak bir duruma neden olup olmadığımızı kendimize sormamız gerekir.

Önemli bir noktayı hatırlamakta fayda var: “Bilgilendirme ve Onay”

Özellikle mülteciler ile gerçekleştirdiğimiz röportajlarda yer alan röportaj sonucunda oluşabilecek şartların neler olduğunu anlaşılmış olması; konuşmaya karar vermenin yanında kendi iradesiyle de onaylamış olması son derece önemli etik ve hatta hukuki bir sorumluluktur. Bu yüzden, mülteciler ile onayları olmadan röportajı gerçekleştirmemeli; nelerin gizli kalacağını ve hatta gizliliğin sınırlarının neler olduğunu da iyi anlamış olmalarını sağlamamız gerekir.

Eğer görüştüğünüz mülteciler konuşmak istemiyorsa, bunun onların hakkı olduğunu bilmeliyiz. Fotoğraflarının çekilmesini istemiyorlar ve kamera ile görüntülenmek istemiyorlarsa bunu kabul etmeliyiz. Herkesin sahip olduğu haklara sahip olduklarını bilmeli, bunun yanında kırılganlıklarını da aklımızda tutmalıyız.

Tarafsızlık

Yargılamak veya ayrımcılıkta bulunmak medya çalışanlarının ve özellikle de habercilerin işi değildir. Haber üretenlerin ele aldıkları konuların ve detayların mültecilerin gereksiz yere suçlanmasına neden olacak okumalara neden olmaması gerekir. Haber yapısının içerisinde sürekli değerlendirmelere yer vermenin mültecileri eleştirmeye götüren bir yaklaşıma neden olabileceğini hatırlamamız gerekir. Görünüşleri, giyinişleri, gündelik alışkanlıkları, adetleri ve benzeri konuları yoğun bir şekilde işlemenin yargılayıcı bir tutum olduğunu hatırlamamızda fayda var. Bu da medya çalışanlarının ve özellikle de habercilerin işi değildir. Özellikle, köşe yazıları ve özel bölümlerde mültecilere yönelik haberlerde ifade edilen detayları eklemek adına veya hatta renk katmak adına yapılan bu kurgular içeriklerden yararlanan kitlenin farkında olmaksızın mültecileri suçlayan bir şekilde değerlendirmelerde bulunmasına neden olabilir.

MEDYA: MÜLTECİLERİ ANLAMAK VE MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Bilgilendirme Sorumluluğu

Mültecileri konu edinen içeriklerde 'kamunun yararına olan' ile 'kamunun ilgisine olan' arasındaki farka dikkat etmemiz gerekir. Mültecilere yönelik kimi medya içeriklerinde çok fazla etiketleyici ve yargılamada bulunan vurgulamalar ile detaylara yer verilerek haberin ötesinde sansasyonelleştirmeye yönelik bir eyleme girişilmiş olmaktadır. Burada mülteciler adına hiçbir yarar üreten bilgiye de yer verilmemiş olmaktadır.

Özel Yaşama Saygı

Medyada ve özellikle habercilikte etik ilkelere sahip olmak demek mültecilerin kendilerine ve beraberlerinde ailelerinin özel yaşamlarına saygı duymayı da hatırlamamız anlamına gelmektedir. Medyada mültecilerin ele alınışında belli bir anonimlik içerisinde konulara yaklaşıyorlarken akıllarından çıkarmamaları gereken önemli noktanın mültecilerin sığındıkları ülke içerisindeki durumlarının ve ev sahibi toplum ile bir arada iyi oluşlarının temel kurgu noktası olabileceğidir. Medyada yer alan içerik vurgulamasa da, yer verilen şehir, bölge, semt, yerleşke, tanımlar, aileler gibi benzer parçaların haberden yararlanan kitleler tarafından birleştirilebileceğini bilmek ve özel yaşama bir şekilde zarar gelmesine engel olma sorumluluğunu da taşımaktayız. Farklı ülkelerde mülteciler ile ilgili haberlerin görüntülerinde mahallelerde mültecilere karşı gerçekleşen olayların bu tür dikkatsiz uygulamalar nedeniyle gerçekleşmiş olduğunu görmekteyiz. Belli bir durum ve olaya ilişkin kullanılan bir fotoğrafta yer alan arka fonun hangi noktaya ait olduğunun tespit edilmesiyle ortaya çıkabilecek durumları düşünmemiz gerekir.

Kaynaklar

Medya çalışanları ve özellikle de haberciler kırılmanın belki de en üst seviyede olduğu mülteciler ile ilgili içeriklerini oluştururken kaynaklarının zarar görmemesi gerektiğini hatırlaması gerekir. Mülteciler ile ilgili konulara çok da hakim olmayan bir medya çalışanının mültecilerden, resmi kurumlardan, alanda çalışan sivil toplum kuruluşlarından geçerli ve güvenilir bilgiler alması gerekir. Mülteciler ile ilgili yer alan medya içeriklerinin haber ile ilişkilendirilerek suçlara neden olmaması gerekir. Öfke, nefret ve reddetme gibi his ile tutumlara neden olup olmayacağımızı sorgulamak durumundayız.

Mültecilere Ödeme Yapmak

Mültecilerin büyük bir kısmının zor şartlarda olduğunu ve hatta maalesef sınırlı kaynaklar ile hayata bağlı kalmaya çalıştığını biliyoruz. Haberlerin oluşturulmasında, ya da röportajların gerçekleştirilmesinde hediye ya da para vermek uygun bir davranış gibi görülebilir. Ancak, medya ve özellikle habercilik açısından bu etik bir sorun olarak yer bulur. Bu tür uygulamaların röportajın doğasını etkilemesinin yanında diğer medya çalışanları ve habercilerin bu tür karşılıkları vermeksizin röportaj üretebilmesini de daha güç hale getirmektedir. Para veya hediye sunarak röportajları gerçekleştirmek mültecileri medyaya neredeyse zorla konuşturmayı da bir ölçüde gerekli hale getirebilmektedir.

'Karşılığı verilmiş' olan röportajlarda özellikle görüşmeci taraflılığı olarak adlandırılacak bir başka durumda ortaya çıkabilmektedir. Kırılma olan ve ihtiyaç sahibi durumundaki mülteciler kimi zaman karşılığı alındığı düşüncesiyle 'söylenmesi beklenen' ifadeleri de kendilerini medya ile paylaşmak durumunda görebilmektedirler.

MEDYA: MÜLTECİLERİ ANLAMAK VE MÜLTECİLERİ ANLATMAK

Zarar Vermekten Kaçınmak

Temel bir kural olarak habercilerin mümkün olduğunca haberin öznelere oluşabilecek zararlardan korunması gerekir. Mültecilerin birçoğunun söz konusu savaş ve kriz gibi durumlar nedeniyle travma yaşadığını, sığındığı ülkede belki belli ölçüde kültür şoku içerisinde olduğunu, sığındığı ülkedeki gündelik yaşamın zorlukları ile başa çıkmada oluşan koşulların farklı bir psiko-sosyal durum ortaya koyduğunu hatırlamamız gerekir. Habercilerin mülteciler gibi kırılganlığı en üst düzeyde olan gruplar ile görüşmelerinde uzmanlardan yararlanabilmeleri gerekir. Kamunun bilgi edinme hakkı ile mültecilerin korunabilmesi ve aynı şekilde haklarının güvence altında olabilmesi konularında arada yer alan habercilerin 'zarar vermeme' ilkesini öncelikli bir konu olarak ele alması gerekir.

Kurtulan Merkezli Yaklaşım

Medya çalışanlarının ve özellikle habercilerin mültecilere ilişkin unutmaması gereken belki de en önemli noktalardan birisi de mültecilerin 'kurtulmuş' olduğudur. Savaşlar ve krizler nedeniyle sığınmış mültecilerin mağdur olduğunu bilmenin ötesinde mültecilerin kurtulmayı başarmış ve bu nedenle sığınmış olduğunu hatırlamamız gerekir. Mültecilerin konu edildiği medya içeriklerinde mültecilere iki temel bakış açısından yaklaşılabilirliğini hatırlamamız önemlidir. Mültecilerin de herkes gibi hakları olduğunu bilmek ve özellikle de mültecilere özgü hakların da sahibi olduklarını bilerek 'hak temelli yaklaşımı' benimsemek; bununla beraber mültecilerin kırılganlıklarını ve ihtiyaçlarını da gözetenek 'ihtiyaç temelli yaklaşımı' benimsememiz gerekir. Bu iki yaklaşımın da mümkün olduğunca haberlerimize yansıtılabilmesi mültecilerin hem hakları, hem de ihtiyaçları açısından daha iyi anlaşılabilmesine de yardımcı olacaktır.

MÜLTECİLERLE RÖPORTAJ YAPARKEN

Mülteciler ile gerçekleştireceğimiz görüşmeler ve röportajlarda dikkat edilmesi gereken noktaları aşağıdaki şekilde sıralayabiliriz. Elbette, bu noktalara kendi deneyimleriniz ile ekleyebileceğiniz noktaların olabileceğini de lütfen hatırlayın.

Görüşme ve röportajlarda dikkat edilecek noktalar:

- Mültecilerin içinde buldukları hassas ve kırılabilir duruma dikkat ederek her konuda konuşma konusunda bizler kadar cesur davranmayabilirler. Bu konuda onlara saygı duymamız temel bir sorumluluktur.
- Mülteciler ile gerçekleşecek görüşmelerde kendilerini güvende hissetmeleri, gizli olarak paylaştıkları konulara saygı gösterilmesi ve saygı görmeleri yine temel sorumluluğumuzdur.
- Mülteciler ile görüşmelerde hassas bilgilerin ve deneyimlerin paylaşılabilirliğini öngörerek kendi tercih ettikleri yerlerde ya da mümkün olduğunca sakin, sessiz ve güvenli bir yerin seçilmesine özen göstermeliyiz.
- Mülteciler ile gerçekleşecek görüşmelerde seçilen yer kendilerini rahat hissedip hissetmeyecekleri konusunda onlara ilk fikri verecektir. Masaların veya bilgisayarların araya girdiği fiziki engellerin kaldırılması doğru olacaktır. Bu şekilde eşit bir bağ içinde olduklarını hissetmeleri de mümkün olacaktır.
- Mülteciler ile görüşmelerimizde davranışımızı onların duygusal yapılarına göre ayarlayabilmeliyiz. Belki de ilk adımlardan birisi merhabalaşma aşamasının rahatlamalarını sağlamaları için kendi dillerinde veya lehçelerinde gerçekleştirebiliriz. Görüşmeye başlamadan önce eğer kültürel olarak uygun olduğunu düşünüyorsanız kendilerinin ve ailelerinin nasıl olduğunu sormak da rahatlamalarını sağlayabilir.
- Mültecilerin farklı konuların dile geldiği görüşmelerde kendi cinsiyetlerini taşıyan medya çalışanları ile daha rahat konuşabileceklerini hatırlayabilmemiz gerekir. Özellikle, farklı türlerdeki şiddet mağduru mülteci bireyler için bu son derece önemli bir noktadır.
- Mümkün olduğunca yanınızda mültecilere her an sunabilmek için kağıt mendil ve su bulundurun.
- Eğer yanınızda başka kişiler varsa kesinlikle onları da kimlikleri ve görevleri ile tanıyın; neden orada bulduklarını açıklayın.
- Mülteciler ile görüşmenizin başlangıcında her ne an isterlerse ara verebileceğinizi kendilerine açıklayın.
- Mültecilerin belli bir kısmı insanlara kolay kolay güvenmeyebilir. Bunu da son derece olağan karşılamamız gerekir. O yüzden, mümkün olduğunca görüşme öncesinde rahatlamalarını sağlamamız ve güven inşa etmemiz önceliklidir.
- Mültecileri paylaşmak istemedikleri hiçbir konu veya detay konusunda zorlayamayacağınızı bilmelisiniz.
- Mültecilerin paylaştıkları bilgilerin kullanılabilirliği için görüşmeye geçilmiş olması yeterli değildir; yayınlanabilmesi konusunda onaylarının alınması da son derece önemlidir. Bu hem içerik anlamında geçerlidir, hem de kendisi ve ailesi adına üretilecek görüntüler için de geçerlidir.
- Mülteciler ile görüşmelerinizde paylaştıkları konuları anladığınıza emin olun. Mülteciler ile ilgili konularda en büyük hatalardan birisi varsayımlarda bulunmaktır.

MÜLTECİLERLE RÖPORTAJ YAPARKEN

- Mülteciler ile gerçekleşen görüşmelerinizde başka birinin bulunduğunuz yer gelmesi durumunda istedikleri anda kesebileceklerini ve istedikleri anda tekrar devam edebileceğinizi hızla kendileri ile paylaşın.
- Mülteciler ile ilgili konuları ve görüşmenin kendisini başkalarının önünde gerçekleştirilmeyin. Yer seçimi sadece onların son derece rahat hissetmesi ve tercihleriyle olabilecek bir durumdur. Yine de değerlendirmenize yer verin.
- Mülteciler ile ilgili yer alan görüşmenize ilişkin belgelerinizi, kayıtlarınızı, notlarınızı ya da ilintili herhangi bir şeyi görüşme yerinde bırakmayın.
- Mülteciler ile görüşmelerinizde kayıt alınacağını ya da not tutacağınızı önceden açıklayın, bilgilendirin ve onaylarını alın.
- Mültecilerin aile bireyleri ile görüşmelerde güven ortamının oluşmasının son derece önemli olduğunu unutmayın.
- Mülteci çocuklar ile görüşecekseniz ailelerinin rızalarını ve onaylarını almanız gerektiğini, yanlarında yasal sorumlularının olması gerektiğini unutmayın.
- Mülteciler ile görüşmelerde hassasiyet içeren konuların yer alacağını düşünüyorsanız önceden konunun uzmanları ile görüşün. Dikkat etmeniz gereken noktalara emin olun. Hassas konuların mümkün olan en üst dikkatle ele alınması gerektiğini, mülteci bireyler açısından etkilerinin olabileceğini ve hatta yasal sonuçlar doğurabileceğini unutmayın.
- Mülteciler ile görüşmelerinizde tercüman kullanacaksanız tercümana kendisinden tam olarak ne beklediğinizi anlatın. Aileye tercümanı tanıtır ve neden bulunduğunu açıklayın. Tercümanın eksik ve yanlış bilgi aktarımına neden olmaması için farklı sorular ile doğrulatici ve tam yanıtı garanti edici farklı sorular ile de görüşme kurgunuzu yürütün.
- Mülteciler ile görüşmede yer alan tercümanın verilen yanıtlara uygun uzunlukta yanıtlar taşıyıp taşımadığına, mülteciler ile ilgili yaygın bilindik ifadeleri kullanıp kullanmadığını takip edin. Uzun bir anlatımın ve açıklamanın tercüman tarafından kısa bir yanıt çevrilmesini veya farklı şekilde yorumlanarak aktarılıyor olmasını kabul etmeyin, dalmayın.
- Mülteciler ile ilgili görüşmenizde yer alan amacı aklınızdan çıkartmayın. Aldığınız yanıtlarda mültecilerin var olan durumlarını, kararlarını ve önceliklerini etkileyen stres nedenleri, eğitim, okuryazarlık ve dil, iş gibi sosyal bağlamları anlamaya çalışın.
- Mülteciler ile görüşmeden önce mümkün olduğunca ait oldukları kültürel yapı, din, etnik köken, sosyal ve ekonomik grup gibi farklı özellikleri anlamaya çalışın.
- Mülteciler ile görüşmeye geçmeden önce kendinizi yeterli hissedip hissetmediğinize emin olun. Mülteciler ile görüşmenizin ne sizin, ne de onlar için hayal kırıklığı üretmesini kimse istemez.
- Mülteciler ile görüşmelerinizde sizden gerçekleşmesi istenecek taleplere karşı maalesef doğru kişinin siz olmadığını, ancak bu ihtiyaç ve talepleri gerekli makamlara iletme konusunda içten çaba göstereceğinizi onlarla paylaşın.

MÜLTECİLERLE RÖPORTAJ YAPARKEN

- Dikkat edilecek olunursa mülteciler ile ilgili olarak sadece 'mülteci' kelimesi kullanılmaktadır. Farklı özelliklerde mültecilere nasıl yöneleceğinizi düşünebilmelisiniz. Örneğin, yaşlı bir mültecinin sahip olduğu kültürel yapı nedeniyle saygı göstermeniz gerektiği ön koşullardan birisi olabilir.
- Mültecilerin sahip olduğu farklı kültürel çeşitlilik unsurları nedeniyle doğrudan sizinle değil ama bir aracı vasıtasıyla konuşması da gündeme gelebilir. Buna da hazırlıklı olabilmeliyiz.
- Mülteciler ile görüşmelerinizde o ortamda yer alan mülteci bireylerin aralarında yer bulan sözlü ve sözsüz iletişimin biçimini, rollerini, birbirlerine yönelişlerini ve benzeri konuları gözlemleyin. Bunlar önemli deneyimler katacaktır. Aynı zamanda, görüşmede yer alan veya ilgili olduğunuz kişilerin tam isim soyadlarını aldığınızdan emin olun.
- Mültecilerin en çok dinlenilmeye ihtiyacı olduğunu unutmayın. Dinlemek karşdakini güçlendiren bir eylemdir. Aktif bir şekilde dinleyin. Sadece kendi sorularınıza değil, verdikleri yanıtlara ve karşılıklı etkileşiminize odaklanın.
- Mültecilere ne tür sorular sorulabileceği konusunda emin olun. Eğer emin değilseniz alanda çalışan uzmanlara öncesinde danışın.
- Yargı içeren sorular sormaktan kesinlikle kaçının. 'Neden' sorusunun yer aldığı bir süreç görüşmenin tıkanabilmesine neden olacakken 'nasıl' ve 'ne' soruları daha ifade şansı tanıyan sorular olarak yer alabilmektedir.
- Mümkün olduğunca sorularınıza 'lütfen' vurgusunu taşıyan bir ön hitap ile başlayın.
- Mültecilerin soruyu anlamamaları durumunda istedikleri anda bunu söyleyebileceklerini önceden paylaşın.
- Mültecilerin söylediklerini siz anlamadığınızda söyledikleri bölümü vurgulayarak neyi anlamadığınızı sorabilirsiniz.
- Mültecileri hem geçmiş, hem de o süreçte yaşadıkları travmatik olaylar hakkında konuşmaya zorlamayın.
- Mülteciler görüşme sırasında hislerini anladığınıza yönelik olarak ortaya koyduğunuz sözsüz iletişim/vücut dili, güvenin oluşmasına da yardımcı olacaktır.
- Mülteciler görüşme sırasında zaman zaman duygulanabilirler, onlara zaman tanıyın.
- Mülteciler ile görüşmenizde karşılıklı mesafenizin yarım metre ile bir metre arasında olması makul bir bağın oluşması açısından önemlidir. Daha fazla bir mesafe iletişimin kopmasına, daha yakın bir mesafe ise özel alanlarının zorlanmasına neden olacaktır.
- Açık, net ve anlaşılır sorular sorduğunuza emin olun. Daha fazla açıklamaya ihtiyaçları olup olmadığını sorabilirsiniz. Düşünmelerine izin verin. Özellikle de açık uçlu sorulardan sonra zamanlarını kullanabilsinler.
- Aynı anda birden fazla soru sormayın.
- Mülteciler ile görüşmelerinizin sonunda onların da size soru sorabilmesine fırsat verin. Görüşme ve röportajın devamında ilerleyen süreçte neler olacağını açıklayın.

MÜLTECİLER KONUSUNDA MEDYA ÇALIŞANLARININ TEMEL ÇALIŞMA YAKLAŞIMLARI

Medyada çalışanların mülteciler ile ilgili bir alanda diğer konulara göre kaynaklarına ve çalışma biçimine çok daha sistematik bir şekilde yaklaşması özellikle etik ilkeler ve mesleki sorumluluklar açısından önemli katkılar sunacaktır.

Bu yaklaşımları dört ana başlıkta ele alabiliriz: ⁷

A. Mülteciler ile İlgili Konularda Hangi Kaynaklardan Yararlanılabilir?

Mülteci gruplar (aileler, yerleşim bölgeleri, bireyler, vb.)
Yerel, ulusal ve mahalle temelli yetkililer ve kurumlar
Birleşmiş Milletler Örgütleri
Uluslararası Kuruluşlar/Sivil Toplum Kuruluşları
Ulusal Kuruluşlar ve Sivil Toplum Kuruluşları
Uluslararası iş birliği örgütleri
Uluslararası ve bölgesel kurumlar ve komisyonlar
Üniversiteler ve Araştırma merkezleri
Medya
Sosyal ağlar ve ilişkili web siteleri
Hali hazırda var olan belgeler

B. Mülteciler ile İlgili Güvenilir İstatistikler ve Belgeler Nereden Bulunabilir?

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü
AFAD
Kızılay
IOM Uluslararası Göç Örgütü
UNHCR Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği
ILO Uluslararası Çalışma Örgütü
UNFPA Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu
WFP Dünya Gıda Fonu
Birleşmiş Milletler Antlaşmalar Koleksiyonu
(https://treaties.un.org/Pages/ParticipationStatus.aspx?clang=_en)

⁷ Media Coverage on Migration: A Practical Guide for Journalists.
The International Organization for Migration IOM. 2018: Dakar, Senegal.

MÜLTECİLER KONUSUNDA MEDYA ÇALIŞANLARININ TEMEL ÇALIŞMA YAKLAŞIMLARI

C. Mülteciler ile İlgili Konulara Hangi Açılardan Bakılabilir?

Ekonomik
Sosyal
Kültürel/Deneyimler ve Fırsatlar
Çevresel
İnsan Hakları ve Yasalar
Psikolojik
Politika
Güvenlik ve İnsani Yaklaşımlar
Tarihsel, Coğrafi ve JeoPolitik
Turistik
Sanatsal
Teknoloji ve Medya
Psikolojik
Spor

D. Mülteciler ile İlgili İçeriklerde/Haberlerde Format Nasıl Olabilir?

Yorum
Portreler ve Öyküler
Etkileşimli tartışmalar
Tartışma programları
Belgeseller
Özetler
Editoryaller ve Görüşler
Kronikler
Animasyon
Grafikler
Detaylı incelemeler
Sahneleme/Drama
Kurmaca

MÜLTECİLERİ KONU ALAN HABERLERDE KONTROL LİSTESİ

Mültecilerin içinde bulunduğu durumu, hassasiyetleri ve kırılganlıklarını da dikkate alarak oluşturduğumuz haberlerde sade bir akış-kontrol listesinden yararlanabiliriz:

- Haber fikrini oluşturun ve tanımlayın.
- Konuya yaygın olan yaklaşımların dışında başka bir açıdan yaklaşılabilir mi? Konuya başka bir şekilde yaklaşılabilir mi? “Hak ve İhtiyaç Temelli Yaklaşımları” da aklınızda tutarak kişilere değil, konuya odaklanın.
- Mültecilere yönelik stereotipleştirmeleri (klişeler) ve önyargıları pekiştiriyor musunuz, yoksa bunları değiştirecek öğeleriniz, yaklaşımlarınız ve çabalarınız var mı?
- Mültecilere zarar verebilecek bir durum var mı? Oluşabilir mi?
- Bu haber ile mülteciler adına olumlu anlamda (evsahibi toplum ile mültecilerin bir arada yaşayabilmesi adına) neyi başaracağınızı düşünüyorsunuz?
- Size yardımcı olabilecek kişiler, kurumlar (resmi kurumlar, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları v.b.) ve görüşleri belirleyin.
- Mültecilerin seslerinin haberinizde yer aldığından emin olun.

- Ev sahibi toplumun, mahalledekilerin, komşuların görüşlerini alın.
- Mülteciler ile görüşmelerinizin hassasiyetler içerdiğini düşünüyorsanız yer verdiğiniz röportajlar için riskleri, oluşabilecek durumları paylaşın ve onaylarını almayı unutmayın.
- Mültecilerin fotoğrafları veya görüntüleri yer alacaksa izinsiz kullanmadığınıza emin olun.
- Kullandığınız görsellerin neyi ve neleri vurguladığını düşünün.
- Mülteciler ile ilgili çalışan uzmanlardan görüş alabileceğinizi aklınızda bulundurun.
- Mülteciler ile ilgili hazırladığımız içeriklerin tebessüme de neden olabileceğini unutmayalım. Mülteciler ile ilgili belki de en kullanılan mizah olduğunu unutmayalım. Mizah sayesinde olumlu içeriklerin oluşturulabilmesi sağlanabilir.
- Haberinizi oluşturduktan sonra mültecilere yönelik oluşabilecek zarar söz konusu olabilir mi, bir kere daha kontrol edin.

Medyanın kimi zamanlarda sansasyonel içerikler üretme konusundaki eğilimi dikkati çekmektedir. Medyanın oluşumunda var olan temel amaçlarından birinin ayrımcılığa karşı mücadele olduğunu hatırlamalıyız.

MÜLTECİLERİ KONU ALAN HABERLERDE KONTROL LİSTESİ

Mültecilerin yer aldığı her ülkede yabancı düşmanlığı, nefret, ayrımcılık, öfke ve benzeri durumlar ile karşılaşmaktadır. Medya, bu tür durumlara karşı 'değişim öznesi' olarak harekete geçebilmeyi temel görevi olarak görmelidir. Toplum içinde olumsuz tartışmalardan çok olumlu diyalogları inşa etmesi 'sosyal diyalogun' sağlanabilmesi için 'değişim öznesi' rolünü hayata geçirdiği anlamına gelmektedir.

Mültecilerin ev sahibi toplumda mahallelerimizi elimizden alarak kültürümüze, işlerimizi elimizden alarak ekonomimize ve huzurumuzu elimizden alarak güvenliğimize tehdit oluşturduğu en yaygın söylemlerden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Medyanın faaliyetlerini politik bir yaklaşım içerisinde kurgulaması 'zehirleyici' bir ortamın oluşmasına neden olacaktır. Bu da, ev sahibi toplum içerisinde de mültecilere yönelik olarak da korku ve kaygının yaygınlaşmasına neden olabilecektir. Mültecilerin sistematik bir yanlılıkla çerçevelenerek ele alınması onların ötekileştirilmesi sonucunu da beraberinde getirecektir. Tanımlanan şekilde oluşturulan içerikler mültecileri içinde buldukları toplumda menfaatlerimizi tehlike altına atan 'yük' haline getirmektedir. Medyanın kamuoyunu bu şekilde oluşturması sonucunda mülteciler uzaktan bakılan sessiz gruplar olarak yer almaya devam edeceklerdir. Sessiz ve uzaktan bakıldığında da gittikçe bu kırılğan nüfuslar gittikçe insanlıktan çıkarılmakta, bir tür yaratıklaştırılmaktadır.

Mültecilerin iyi karakterler olma şansını medya bu tür uygulamaları ile elinden almış oluyor ve onlar "hep kötüdürler" durumuna dönüştürüyor. Yaygınlaşan olumsuz yaklaşımlar nedeniyle de mültecilerin ortaya koyduğu başarılar ve olumlu örnekler de bir yerde absürt ve sıra dışı durumlar olarak karşımıza çıkmaya başlıyor. Medya çalışanlarının dalarak bu durumlara düşmemesi gerekir. Mültecilerin farklı anlamlarda tehdit olarak görülmesi ve bu şekilde gösterilmesi sadece yanlış değil, aynı zamanda dürüstlükten de uzaktır.

Medyanın tüm tartışılacakların yanında özellikle insani krizlerde son derece dikkat çekici örnek uygulamalarda bulunduğunu da vurgulamamız gerekir. Suriye krizinin ilk yıllarında Türkiye'de medyanın 'insanlık dramına çare ve destek olma zamanı' ortak temasıyla çok önemli örnekler ortaya koyduğunu hatırlamalıyız. Özellikle, Suriye krizinin ilerleyen süreçlerinde Aylan Bebek olarak adlandırılacak dram ile bir kere daha ulusal ve uluslararası kamuoyunun dikkatini yaşanan drama çekme konusunda önemli çalışmalar ve çabalar ortaya koymuştur.

Mültecileri anlayış, onlara bakış ve ele alış biçimimizin sanki kendi ailemize nasıl bakılmasını istediğimize benzer bir özellik göstermesi gerekir. Mültecileri anlamamanın en önemli adımlarından başlıcası vurgulana geldiği gibi herkese göstermekten sorumlu olduğumuz saygının yer alabilmesini sağlamaktır.

MÜLTECİLERİ KONU ALAN HABERLERDE KONTROL LİSTESİ

Mülteciler konusunda birçok kişi farklı birçok yorumda ve değerlendirmede bulunmaktadır. Mülteciler hakkında kimin ne dediğine bakmanın ötesinde algılarımızı ve anlayışımızı açık tutmak gibi bir sorumluluğa sahip olduğumuzu unutmamalıyız. Mülteciler ile tartışmalar yaygın olsa da siz arayın bulun. Politik olma adına, pozisyon alma adına veya yaygın kitleye yakın olma adına kamuoyunun veya hükümetin ne duymak istediğini bir kenara bırakın. Bu tür yaklaşımların içerisinde olanların örtülü politik söylem çalışmaları, hedeflenmiş halkla ilişkiler veya maalesef propaganda içerisinde olduğunu aklımızda tutmamız gerekir.

Medya çalışanlarının mülteciler gibi yüksek hassasiyete sahip gruplar ve konular konusunda sinerji üretebilmesi de son derece önemlidir. Mülteciler konusundaki deneyimlerinizi sizin gibi mülteciler konusunda çalışan diğer medya çalışanları ile paylaşın. Etkileşimden doğacak öğrenmelerin sunacağı katkıyı önemli bulmamız aynı zamanda mesleki bir sorumluluktur. Mülteciler hakkındaki süregelen etiketlemelerin neler olduğunu anlamak mülteciler ile ilgili süregelen anlama ve anlatma sürecimizde hangi önyargıların ve kalıp düşüncelerin yer aldığını görebilmemize de yardımcı olacaktır.

Mültecilerin hem geçmiş kendi ülke deneyimlerinde, hem de muhtemelen içinde buldukları süreç içerisinde travma yaşadıklarını anlamamız son derece önemlidir. Bu şekilde kırılganlığın daha da arttığı bir nüfusu anlama ve anlatma konusunda daha yüksek hassasiyetlere sahip olmamız ve duyarlıklarımızı arttırmamız önemli bir noktadır. Mültecilerin bireysel olarak genel durum içindeki resimlerini anlamaya ve bunu anlatmaya çalışın. Medyada mülteciler

adına yer verdiğimiz konularda belki de esas heyecan verici olanın tüm olumsuzluklara rağmen nasıl başaracakları ve yeniden ayağa kalkabilecek olmalarıdır. Bunun toplumun topyekün ortak başarısı olacağını anlamalıyız.

Toplumda mültecilere karşı önyargıların ve kalıp düşüncelerin yer bulması karşılaşılan bir durumdur. Bu durum karşısında medyanın merhametin ve iyiliğin öğrenilebilen kavramlar olduğunu ve bu kavramları topluma taşıma konusunda sorumluluk taşıdığını da hatırlaması gerekir. Belki de mültecilere yönelik en önemli anlatım yaklaşımlarından birisi de budur. Mülteci olarak gelen sığınanın 'tehlikeli' olduğu vurgusu arttıkça toplumda 'buluşmanın' ve 'bir arada olabilme' şansının oluşmasının önüne geçildiğini görmemiz gerekiyor. İşte bu yüzden daha çok ortak başarı öykülerine, ortak alan tariflerine ve ortak değer tariflerine her zamankinden daha fazla ihtiyaç olduğunu görebilmemiz gerekiyor.

Unutmayalım, mülteciler konusunda medya ile sınırlı kalmak zorunda değil. Mülteciler hakkında ortaya çıkan ve yaygın şekilde doğru olduğu düşünülen farklı birçok konuda medya özellikle mülteciler konusunda çalışan uzmanlaşmış sivil toplum kuruluşlarından da görüş ve yardım alabilir. Örneğin, Türkiye'de sığınan Suriye vatandaşlarına ilişkin çok sayıda doğru olduğu düşünülen, halbuki yanlış konu mevcuttur. Mülteciler Derneği'nin doğru olduğu düşünülen yanlışlara ilişkin hazırladığı içeriklerden biri medyanın yararlanabileceği kaynaklara örnek olabilir.⁸

⁸ <https://www.facebook.com/multecilerorgtr/> (erişim: 21 Haziran 2019)

MÜLTECİLERİ KONU ALAN HABERLERDE KONTROL LİSTESİ

Mültecilerin içinde buldukları topluma sayısız katkılar sunduğunu da hatırlamamız gerekir. Tarım, tekstil, inşaat ve diğer emek yoğun sektörlerde mültecilerin sınırsız katkılarını görmekteyiz. Bu tür işler hem ev sahibi toplumun pek de rağbet etmediği işler olmak da, hem de mültecilerin içinde buldukları topluma fayda sundukları alanlar olarak karşımıza çıkmaktadırlar.

Mülteci diye adlandırdığımızda mültecinin bir anlamda hayata yeniden başlayan demek olduğunu düşünebilmeliyiz. Mültecilerin sığındıkları toplumlarda dil, eğitim ve meslek/iş sorunlarının ele alınması medya için önemli bir sorumluluk alanıdır.

Mültecileri ele alarak ortaya konulan sorunlar mültecileri hedef haline getirebilmektedir. Mültecilerin haklarını ve ihtiyaçlarını, öykülerini, gelecek umutlarını yansıtabilmek özellikle

mülteciler ile bilgisi-deneyimi sınırlı olan gruplar için son derece anlamlıdır. Mülteciler ile en az teması olan grupların mültecilere yönelik olarak daha fazla olumsuz düşüncelere sahip olduklarını, bunun yanında mülteciler ile ilgili teması ve deneyimi olanların ise hassasiyetlerinin daha yüksek olduğunu görebilmekteyiz.

Medyanın mültecilere ilişkin konuları ele alırken ağırlıklı şekilde olumsuz bir bakış açısı kullandığı dikkatleri çekmektedir. Mültecilerin güvenilir kişilerden oluştuğu, tehlikeli oldukları, kirli ve pis kişiler oldukları, kaba, uzak durulması gereken ve hatta tembel oldukları yaygın şekilde medya üretimleri içerisinde geçmektedir. Böylesine tek yönlü ve yargılayıcı bir tutum içerisindeyken özellikle mülteci kadınların ve kız çocuklarının karşı karşıya kaldığı sözel, sosyal, psikolojik, fiziksel ve cinsel şiddet durumlarının sınırlı ele alındığı, ya da sansasyonel şekilde gündeme getirildiği dikkati çekmektedir.

SURİYELİLERLE İLGİLİ DOĞRU BİLİNERN YANLIŞLAR

YANLIŞ ❌

DOĞRU ✔️

Suriyeliler Hastanede Sıra Beklemiyor	Hastane poliklinik hizmetlerinde öncelik sırası Sağlık Bakanlığı tarafından yayınlanan genelge ile belirlenmiştir. Buna göre Suriyelilerin hastane sırasında yasal bir önceliği bulunmamaktadır. Acil durumda olanlar, 65 yaş üstü hastalar, engelli hastalar ve hamileler yasal olarak öncelikli hastalardır.
Suriyeliler Su, Elektrik ve Doğalgaz Faturası Ödemiyor	Suriyeli bir aboneye ait bedelsiz faturalar paylaşılarak Suriyelilerin fatura ödemediği iddia edilmektedir. Faturaların alt kısmındaki "Kullanım miktarı düşük olduğundan dolayı faturalandırılmamıştır" uyarısı bilinçli olarak gizlenmektedir. Her abone gibi Suriyeliler de fatura ödemektedir.
Devlet Suriyeli Öğrencilere 1200 Lira Burs Veriyor	Suriyeli üniversite öğrencilerinin 1200 lira burs aldığı iddiası doğru fakat 1200 liranın tamamının devlet tarafından karşılandığı iddiası yanlıştır. Suriyelilere verilen bursun %85'i Avrupa Birliği tarafından, kalanı ise ulusal kaynaklardan karşılanmaktadır.
Suriyeliler 5 Yıl Sonra Türk Vatandaşı Olacak	Türkiye'de bulunan Suriyeliler "Geçici Koruma" statüsüne sahiptir. 5901 sayılı Türk Vatandaşlık kanununa göre geçici koruma altındakiler belirli bir süre Türkiye'de kalarak Türk Vatandaşı Olamazlar. Geçici koruma altındakilerin evlilik yoluyla da Türk Vatandaşı olma hakları yoktur.
Suriyelilerin Telefon Faturasını Devlet Ödeyecek	Göç İdaresi tarafından ankesörlü telefonlarda kullanılmak üzere dağıtılan telefon kartları Suriyeliler için değil, sınırđışı edilmek üzere Geri Gönderme Merkezlerinde bekleyen yabancılar içindir. Bu projenin finansörü Türkiye değil Avrupa Birliği üye ülkeleridir.
Suriyeliler Devletten Maaş Alıyor	Suriyelilere verilen KIZILAYKART'larının üzerinde Avrupa Birliği logosu bulunmaktadır. Üzerinde Avrupa Birliği logosu bulunan projelerin finansörü Avrupa Birliği üye ülkeleridir. Suriyeliler Türk Hükümetinden maaş almamaktadır.
Suriyeliler İsteddiği Üniversiteye Sınavsız Giriyor	Üniversite konusunda Suriyeli öğrencilere özel bir düzenleme yoktur. Amerikalı bir öğrenci Türkiye'de hangi haklara sahipse, Suriyeli bir öğrenci de aynı haklara sahiptir. Yabancı öğrenciler "Türkiye Bursları", YÖS veya yatay geçiş şartlarını sağlamadan üniversiteye giremezler.
Suriyeliler Arabaları İçin Vergi Ödemiyor	Vergiden muaf olan araçlar MTV kanununda belirtilmiştir. Suriyelilerin araçları için vergi ödememesi, sigorta yaptırmaması veya araç muayenesine gitmemesi gibi bir durum söz konusu değildir.
Seçimde Suriyeliler de Oy Kullanacak	Ülkemizde yapılan seçimlerde veya halk oylamalarında oy kullanabilmek için ilk şart Türk vatandaşı olmaktır. Türk Vatandaşı olmayan birinin seçimlerde oy verme hakkı yoktur.
TOKİ Evleri Suriyelilere Bedava Verilecek	TOKİ'den ev sahibi olmanın ilk şartı Türk Vatandaşı olmaktır. Suriyeliler Türk Vatandaşı olmadıkları için TOKİ'den ev satın alamazlar. TOKİ yabancılarla parayla bile ev satışı yapmamaktadır.
Suriyeliler Devlet Memuru Olarak Alınacak	657 sayılı Devlet Memurları kanununda da açıkça belirtildiği gib memur olmanın ilk şartı Türk Vatandaşı olmaktır. Türk Vatandaşı olmayanların devlet memuru olma hakları yoktur.

Bu haber Mülteciler Derneği tarafından hazırlanmıştır. İzinsiz olarak kopyalanamaz ve çoğaltılamaz. Ayrıntılı bilgi için Mülteciler Derneği internet sitesini (multeciler.org.tr) ziyaret edebilirsiniz.

SOSYAL DİYALOĞUN ÖZNESİ OLARAK MEDYA

Medya, farklı bakış açılarının bir arada olabildiği örnek platformlardan biridir. Farklı bakış açılarının yanında, farklı algıları, öyküleri, olayları ve süreçleri de bir arada ele alabilme kapasitesiyle toplumda yer alması arzulan sosyal diyalogun somut örneklerinden biridir. Böyle olması beklenir. Medyanın kendisi başlı başına bir katılım ortamıdır. Bu konuda da böyle olması beklenir. Olayların ve beraberinde oluşan sonuçların ötesinde süreçlerin ve çözümlerin oluşmasında önemli bir bileşen olarak yer alır.

Medya, mülteciler gibi kırılganlığı olan nüfusların ve konuların söz konusu olduğu durumlarda fikirlerin bir arada yer alabilmesine olanak vererek ortak sorun çözüm üretmenin de temel bir bileşeni haline gelir. Medyanın görevi spor karşılaşmalarındaki gibi skor üreterek sonuca gitmek değil, toplumun kesimleri arasında diyalogun sürebilmesine olanak sağlamaktır. Ev sahibi toplum ve mülteciler arasındaki sosyal diyalogun sağlanabilmesi ve olumlu yönde bir birlikteliğin inşa edilebilmesi için medyanın da aracılık ettiği diyalog merkezli ortaklaşa sorun çözümü son derece önemlidir.

Medyanın mültecilerin insan onuruna yakışır bir yaşamın parçası olma konusunda sorumluluk üstlenmesi gerektiğini hatırlaması gerekir. Mülteci bir baba, mülteci bir kadın, mülteci bir anne, mülteci engelli bir birey veya mülteci bir çocuk. Bir an için bu kırılgan durumdaki mülteci bireyleri düşünelim. Hangi anne veya baba çocuğunun kötü koşullar içerisinde olmasını ister.

Mülteci bir anne veya baba da aynı şekilde çocuğunun aynen diğer çocuklar gibi mümkün olduğunca iyi koşullar içerisinde olabilmesini ister ve bunun için çabalar. Aileleri için de bunu isterler. Mültecilerin kendi hayatları için böyle istemesi ve bu yönde çaba göstermesi 'lüks' görülmemelidir. İnsan onuruna yakışır bir yaşam herkesin hakkıdır. Mültecilerin kırılgan durumlarından kurtularak ayağa kalkabilmeleri sadece kendilerinin değil, herkesin isteği ve çabasının parçası olmalıdır. Mültecilerin bu yüzden kimi zaman bazı haberlerde karşılaştığımız gibi denize girmesi veya piknik yapması şaşırtıcı veya lüks gelmemelidir. Burada önemli olan mültecilerin içinde buldukları toplumun kurallarına ve kanunlarına uyma konusunda benzer şekilde medyanın diğer kurumlar ile birlikte görev üstlenebilmesidir.

Medyanın mültecilerin ev sahibi topluma uyum sağlaması ve ortaklaşa bir hayatın kurgulanabilmesinde değişimin temel öznelerinden biri olması ve sorumluluk üstlenmesi önem taşır. Mültecilerin sosyal ve kültürel içerme anlamında toplumda yer bulabilmesi için temsiliyetleri aracılığıyla katılımlarının sağlanabilmesi konusunda medyanın sorumluluk üstlenebilmesi gerekir. Bu doğrultuda ev sahibi toplum ve mülteciler arasında güven inşası, uzlaşma ve karşılıklı olumlu hassasiyet inşası gerçekleştirilebilir. Değerlerin karşılıklı görülebilmesi ve uyumlanabilmesi açısından da medyanın rol alabilmesi; ele aldığı çalışmalar, öyküler ve farklı uygulamalar ile gerçekleştirilebilir.

SOSYAL DİYALOĞUN ÖZNESİ OLARAK MEDYA

Ev sahibi toplumda mülteciler için bir şeyler yapmak isteyip de ne yapacağını bilmeyen veya nasıl başlayacağını bilmeyenler için de medya önemli sorumluluklar üstlenebilir. Örneğin, kırılğan nüfusların kırılğan nüfuslara yardımını, yardımseverliğini aktarabilirsiniz. Eski bir mültecinin yeni bir mülteciye evinin odasını verişini anlatın. Bu sayede ev sahibi toplumda mülteciler için bir şey yapabilme çabasında olanlara da örnekler taşıyabilmiş oluruz.

Mültecilere yönelik tek tip içeriklerden dolayı insanlar mülteci içerikleri ve haberleri duymaktan çoğu zaman bıkyorlar veya olumsuz tepkiler veriyorlar; çünkü burada kurban olma durumunun baskın halde merkezde olduğunu görebilmeliyiz. Bu noktada mülteciler konusunda empati üreten içerikler çalışmalarımızı daha da güçlendirici olabilir.

Medyanın mülteciler konusunda temel bir sosyal diyalogun inşasında temel özne olarak ele alabileceği ve sorumluluk üstlenebileceği temel alanları şu şekilde ifade edebiliriz:

- Eğitim konusu; çocuk ve gençlerin okullarda olabilmesi; yetişkinlerin de benzer mesleki eğitimlerden yararlanabilmesi; öğretmenlerin özellikle mülteciler ve farklı gruplar ile çalışma konusunda eğitimler kazanmasını gündeme getirmek.

- Barınma ve sağlık; İnsan onuruna yakışır evlerde yaşanabilmesi; geçici barınma yerlerinden daha kalıcı yerleşkelere geçebilme; barınma açısından bile ayrımcılık doğuran durumların ortadan kalkması; altyapının hazırlanması; farklı bölgelerde dil öğrenme imkanlarının olması ve hatta iş bulma sistemlerinden tüm ülke genelinde yararlanabilmesini gündeme getirmek.
- Sosyal-kültürel ve dil; mültecilerin yeni yerleşim yerinde/ev sahibi ülkede yaşamlarını gerçekleştirebileceklerini gerçekten görebilmelerini sağlayacak değerlendirmeyi yapabilmeleri; mültecilerin topuma katılabilmesinde en önemli bileşen dilin olduğunu hatırlayarak hareket etmek; komşuları, esnaf, iş alanları ile etkileşimleri için ve böylece de güvensizliğin ortadan kalkması konusunu gündeme getirmek.
- İşgücü pazarı ve ekonomi; İşsizlik ile geçirilen zamanın en aza indirilmesi en önemli boyuttur; yarı-zamanlı bile olsa hızla çalışmaya başlama tutunabilmek için önemli bir nokta olarak yer almakta; bu ihtiyacın farkındalığı ile birlikte koruyucu-imkan sağlayıcı mevzuatın da farkındalığını arttırma; yeni mekanizmaların geliştirilmesinin savunuculuğunu yapmak; alandan fırsat alanlarını taşımak- işveren, mülteci, hizmetten yararlanan v.b. arasındaki olumlu ilerlemeleri değerlendirmek; hızla beceri kapasitesinin oluşturulmasının gerekliliği ve işverenlerin bundan yararlandırılması; yasal metinlerin destekleyici haberlere yedirilmesi-teşvik ediciliğin sürdürülebilmesi için gündeme getirmek.

BİRLİKTE BAŞARMAK İÇİN MEDYA

Medya mülteciler ve ev sahibi toplum arasında iletişime kanal olmalı. Toplumda yer bulan güvensizliklere karşı güveni inşa etme konusunda ısrarcı olmalı. Yaygın ama yanlış veya çarpıcı ve taraflı örnekler ile oluşabilecek algılara karşılık uzlaşının, çözümün, bir arada ve birlikte başarmanın temel öznelereinden biri olarak hareket etmeli. İnsanlığı temel alarak ve merkeze koyarak insani duyguları paylaşmalı ve buluşturmalı. Medya, mülteciler gibi hassasiyetlerin ve kırılabilirliklerin son derece üst seviyede olduğu bir konuda sürekli ve sabırlı bir çözüm arama ve inşa etme sürecinin bir parçası olarak hareket etmelidir.

Mültecilerin insan onuruna yakışır bir yaşamın parçası olduklarını, temel insan haklarından yararlanabilmelerinin esas olduğunu; barınma, beslenme, eğitim, sağlık ve insan onuruna yakışır işlerde yer alabilmeleri gibi konuları da göz önüne alarak sosyal, ekonomik ve gündelik hayata katılma konusunda sorumluluk üstlenebilmelidir.

Mülteciler konusunda elbette toplumdaki kesimlerin aynı dili konuşması beklenemez; ancak medyanın özellikle yer aldığı diyalog inşa edici rol ile toplum içerisinde empatinin gelişmesi aracılık etmesi ve mümkün olduğunca benzer duyguların paylaşılabilmesine aracılık etmesi önemli bir işlevi yerine getirecektir.

Medyanın mültecilerin toplumda yer bulabilmesi ve mültecilerin sosyal içermenin bir parçası olma konusundaki rolünü bir hak savunuculuğu olarak ele alması gerekir. Bizden olanlar ve onlardan olanlar, normaller ile sapkınlar, vatandaşlar ve yabancılar

gibi ayrımcı yaklaşımların önünde durarak mültecilik kavramının maalesef sıfatlaşmış özelliğinden çıkmasına ve yerine insan görme konusundaki çabaya aracılık etmelidir.

Son düşüncelere gelecek olursak; yukarıda yer bulan düşüncelerin farklı bölümlerde vurgulanması tekrara düşme nedeniyle değil, mültecilerin ev sahibi toplum ile bir arada ve umut dolu bir şekilde yaşayabilmelerinde kırılabilirliklerine hassasiyeti en üst düzeyde tutabilmeyi amaç edinme nedeniyledir. Medya işte bu yüzden mülteciler ve bir arada yaşam konusunda pozitif bir güçtür; böyle görülmelidir.

Medya, 'mülteciler' ifadesindeki genellemeye dikkat etmeli ve bunun sorunların işlenmesine engel olduğunu görebilmelidir. Medya elbette mültecilere yönelik kaygıları ve bu yöndeki titreşimleri dinlemeli. Bir kere daha, mültecilerin topluma 'yeniden bağlanması' için ve mültecilerin geleceklerini onlara geri verebilmede iletişimin ve medya çalışmalarının yardım olduğunu hatırlamalı.

Medya, kültürel yaklaşım içerisinde kültürel bir güç öznesidir. Kırılabilirliğe sahip bireylerin kültürlerini, değerlerini, paylaşımlarını ve umutlarını ayağa kaldırabilme konusunda aracılık ve köprü görevine sahiptir. Medyada mülteciler ile ilgili işlediğimiz konularda hata yaptığımızda bu insanların bunun bedelini ödeyebilecek olacağını unutmamalıyız.

Medyanın burada ifade edilenlerle beraber çok daha fazla yapabileceğini de düşünerek şu son sözle bitirmeli...

“İnsanlar sadece yaptıkları kötülüklerden sorumlu değildir; iyilik yapmak için imkanları olduğu halde yapmadıkları iyiliklerden de sorumludurlar.”

Johann Heinrich Pestalozzi

YARARLANILAN KAYNAKLAR

Ethical Journalism Network. <https://ethicaljournalismnetwork.org> (erişim: 27 Haziran 2019).

<https://data2.unhcr.org/en/situations/syria?Country=224&Region=&Settlement> (erişim: 17 Haziran 2019)

<https://www.unhcr.org/tr/multeci-kimdir> (erişim: 17 Haziran 2019)

<https://www.unhcr.org/tr/turkiyedeki-multeciler-ve-siginmacilar> (erişim: 17 Haziran 2019)

www.unicankara.org.tr/doc_pdf/h_righs_turkce.pdf (erişim: 17 Haziran 2019)

<https://www.facebook.com/multecilerorgtr> (erişim: 21 Haziran 2019)

IOM Uluslararası Göç Örgütü. 2009. Uluslararası Göç Hukuku- Göç Terimleri Sözlüğü. No.18, Cenevre, İsviçre.

IOM Organization for Migration. Media Coverage on Migration: A Practical Guide for Journalists. 2018. Dakar, Senegal.